

SERBEST BÖLGELER

Av. Vahdet Talha Bıçak

TANIM

Serbest bölgeler ülkemizin dış ticaretinin geliştirilmesi ve yabancı para akışının artırılması için devlet eliyle kurulmuş, esas itibari ile ticari, sinai ve iktisadi alanlarda faaliyet gösterilmesinin amaçlandığı bölgelerdir. Bu bölgelerde ülkenin geri kalanına kıyasla ihracat ve üretim yapılması konusunda daha geniş teşvikler sunulmakta ve ülkemizin ticari faaliyetlerinin artırılması amaçlanmaktadır. Bu bölgeler çoğu zaman ülkenin geri kalanından da fiziken ayrılmaktadır. Örneğin deniz kenarında kurulan ve doğal liman özelliği bulunan bölgeler serbest bölge olarak kullanılabilen bölgelerdir. Böylece bölgenin sağladığı doğal imkânlar da serbest bölge üzerinden yapılan ticarete katkı sunmaktadır.

Serbest bölgelerin amaçları arasında ticaretin geliştirilmesi, tacirlerimizin ihracata yöneltilmesi, ülkemize teknoloji girişinin hızlandırılması gibi amaçlar bulunmaktadır.

Yukarıda açıklanan ve tek bir tanım altında birleştirilmeye çalışılan serbest bölge uygulamalarının esasen birden çok uygulama şekli vardır. Temel olarak serbest bölgeleri sınıflandırmak istersek:

- 1) Serbest Yatırım Bölgeleri
- 2) İhracat İşlem Bölgeleri
- 3) Serbest Ticaret Bölgeleri
- 4) Serbest Limanlar
- 5) İkiz Fabrikalar
- 6) Serbest Bankacılık

olarak sınıflandırmak mümkündür. ¹

Serbest Yatırım Bölgeleri, ekonomik bakımdan geri kalmış alanlarda istihdam yaratmak ve yatırımları arttırmak için firmalara özel teşvikler verilen alanlardır. Yabancı firmalardan ziyade yerli firmalara yöneliktir. Bu tür bölgeler İngiltere ve Belçika'da denenmiştir. ²

İhracat İşlem Bölgeleri diğer bir adıyla Serbest Üretim Bölgeleri, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ihracata yönelik üretim yapan ve bölgede bulunan ucuz işgücünün değerlendirildiği yerlerdir. Burada gümrüksüz olarak getirilen hammadde ve ara malları işlendikten sonra yeniden dünya pazarına ihraç edilmektedir. Bu bölgeler 1960 yılından sonra otuzdan fazla az gelişmiş ülkede benimsenmiştir. Kore, Tayvan, Malezya, Brezilya, Endonezya, Dominik Cumhuriyeti, Çin Halk Cumhuriyeti bunlar arasında sayılabilir. ³

---

¹ Cem Alpar, 'Dünyada ve Türkiye'de Serbest Bölgeler', Ankara: Dost Yayınevi, 1985, s.15

² Alpar, s.14.

³ Alpar, s.14

Serbest ticaret bölgeleri ise bölge içerisinde yalnızca ticaret yapılmasına izin verilen ancak herhangi bir sinai faaliyet yapılmasına izin verilmeyen alanlardır. Bu alanlarda üretim yapılamamaktadır.

Serbest Limanlar ise serbest bölge statüsüne sahip deniz ve hava limanlarından oluşan bölgelerdir. Bu bölgelere getirilen mallar kolaylıkla depo edilebilmektedir. Ayrıca bu alanlardan dışarıya vergisiz olarak satış da mümkündür. Hepimizin aşına olduğu havaalanlarında bulunan DutyFree alanları bu serbest limanlara örnek olarak gösterilebilir.

İkiz Fabrikalar, ihracat işlem bölgelerinin özel bir türüdür. Burada ev sahibi ülke, yatırımcı ülkeden imal edilmiş parçaları gümrüksüz olarak ithal eder, montajını yaptıktan sonra, yine yatırımcı ülkeye ihraç eder. Yatırımcı ülke ev sahibi ülkede eklenen değere vergi koymaktadır.⁴

Serbest Bölgelerde faaliyette bulunan firmaların bankacılık ve sigortacılık ile ilgili işlemlerini hallederek hizmet vermek için özel bir bankacılık türü olarak kıyı bankacılığı gelişmiştir (off – shore banking). Kıyı bankacılığını, bir ülkede bankacılık sektörü için düzenlenmiş yasa ve yönetmeliklerin dışında kalan serbest bankacılık olarak tanımlayabiliriz. Bunlar bankaların asgari sermaye mecburiyetini uygulamama, kredi vermedeki çeşitli limitleri kaldırmak, yedek akçe ve münzam karşılıklarını kaldırmak, likidite oranlarını kaldırmak, mevduat ve kredi faizlerini serbest bırakmak şeklinde özetlenebilir. Bunun yanında bu merkezlerde, dövizli işlemlere konulan sınırlama ve yasaklar uygulanmadığı gibi, kurma lisans ücreti ve yıllık düşük bir harç dışında vergilendirmeye de tabi olmamaktadır.⁵

Yukarıda kısaca açıklanan serbest bölge türleri insan ihtiyaçlarına ve gelişen teknoloji, mali yapı, sinai ve bankacılık faaliyetleri gibi gelişmeler neticesinde farklılıklar göstermekte ve yeni ihtiyaçlara yanıt veren serbest bölgeler kurulmaktadır.

TARİHSEL GELİŞİM

Dünyada serbest bölge uygulamaları, özellikle Serbest Limanlar, çok eski tarihlere gitmektedir. 1841 tarihinde İngiltere İmparatorluğunun Hong Kong'u, Çin'den aldıktan sonra Çin ile yaptığı 99 yıllık kira antlaşması neticesinde, adayı Serbest Liman olarak kullanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu zamanında, Tuna nehrinin Karadeniz'e döküldüğü yerde bulunan Sulina şehri, 1870 yılında Serbest Liman haline getirilmiştir. 1900 yılların başlarında Avrupa kentlerinde de çeşitli Serbest Liman uygulamaları bulunmaktadır. Bunlar arasında Kopenhag, Pire, Selanik ve Hamburg en önemlileri olarak gösterilebilir.⁶

İlk serbest bölge, 1958 yılında İrlanda Shanon havaalanında kurulmuştur. 1962 yılında Amerika kıtasında Porto Riko'nun Mayagüez, 1965 yılında Asya'da Hindistan'ın Kandla bölgesinde kurulmuş olanları az gelişmiş ülkelerdeki uygulamaların ilk örnekleridir. Afrika'nın ilk serbest bölgesi Mauritius adalarında kurulmuştur. 1980 yılı sonunda kurulan bölge sayısı 55'e ulaşmıştır.⁷

⁴ Berna Kocaman, 'Serbest Bölgeler', Ankara: Özgü Yayıncılık, 1991, s.79.

⁵ Alpar, s.18.

⁶ Alpar, s.18.

⁷ Sonnar Bolur, 'Serbest Bölgeler – Genel Bir Değerlendirme', Ankara: TBMM Kütüphane Dokümantasyon ve Tercüme Md. Yay:7, TBMM Basımevi, 1984, s.13.

1986'da, sayıları 389'u bulan serbest bölgeler, 2002 başlarında 105 ülkede uygulanmış ve sayıları 850'ye çıkmıştır. Günümüzde dünya ticaretinin %10'unun serbest bölgelerden karşılanması bu gelişimi daha açık ortaya koymaktadır.⁸

MEVZUAT DÜZENLEMELERİ

Ülkemiz serbest bölgelerinin kurulması ise 1985 tarihinde kabul edilen "Serbest Bölgeler Kanunu" ile olmuştur. Bu kanun ile birlikte serbest bölgelerin ülkemizdeki esasları düzenlenmiş ve ilk serbest bölgeler de bu kanun sonrasında kurulmuştur. 1987 yılında Antalya ve Mersin serbest bölgelerinin kurulması ile başlayan serbest bölgelerin kurulma süreci 21 adet serbest bölgenin kurulması ile devam etmiştir. Günümüzde 21 adet serbest bölge ülkemizde aktif olarak işletilmektedir.

Serbest bölgeler kanununun yürürlüğü girmesi ile birlikte ihracatın artırılması amaçlanmış, dünya standartlarında rekabet gücüne sahip firmalarımızın oluşması ve kolayca malların dışarı çıkarılması hedeflenmiştir. Türkiye'de serbest bölgelerin hukuki yapısını belirleyen tek düzenleme Serbest Bölgeler Kanunu değildir. Bu kanunun uygulama şeklini gösteren yönetmelik, genelgeler ve tebliğler ile serbest bölge uygulaması dallanıp budaklanmıştır. Kanuni düzenlemeler incelendiğinde serbest bölgelerin kuruluş amacı şu şekilde belirtilmiştir:

"..ihracata yönelik yatırım ve üretimi teşvik etmek, doğrudan yabancı yatırımları ve teknoloji girişini hızlandırmak, işletmeleri ihracata yönlendirmek ve uluslararası ticareti geliştirmek..."

Kanuni düzenlemeleri saymak gerekirse:

1985 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu

24 Şubat 2017 tarihinde yürürlüğü giren "Serbest Bölgeler Kanunu İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"

Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliği

Serbest Bölgelerde Türk Lirasıyla Yapılabilecek Ödemelere Dair Yönetmelik

Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü Genelgesi

Serbest Bölge Müdürlüklerinin Kuruluş, Görev, Yetki Ve Çalışma Esasları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı

Olarak saymak mümkündür.

ÜLKEMİZ SERBEST BÖLGELERİ

Kuruluş

Serbest Bölgeler Kanunu'nun 2.maddesi uyarınca Serbest bölgelerin kuruluşuna, yer ve sınırlarının belirlenilmesine ve işletilmesine Cumhurbaşkanı tarafından karar verilmektedir. Bu yetki Cumhurbaşkanlığı'na 09.07.2018/30473 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değiştirilmiş ve bu görev Cumhurbaşkanına verilmiştir.

---

⁸ Akın Bildik, "Türkiye'de Serbest Bölge Uygulamaları Ve Mali Teşvikler," Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.8.

Serbest bölgelerin tanımında yukarıda belirtildiği üzere fiziken ülkenin geri kalanından ayrılma şartı var ise de bu şart her zaman sağlanmamıştır. Örneğin Kayseri’de bir serbest vardır. Bu serbest bölge 1998 yılında kurulmuştur.

Ayrıca belirtmek gerekir ki bu bölgelerin kuruluşunun yapılması ve işletilmesi gibi görevler de yine Cumhurbaşkanı tarafından verilmektedir. Bu görev yerli yatırımcı ve işletmelere verilebileceği gibi yabancı yatırımcı ve işletmelere de verilebilmektedir. Bu düzenlemenin amacı esas itibari ile Serbest Bölgelerin yabancı ve yerli yatırımcı ayrımı yapmamasından kaynaklanmaktadır. Ülkemiz serbest bölgelerinde yabancı yatırımcılar da aynı erli yatırımcılar gibi işletme ruhsatı alabilmekte ve faaliyet gösterebilmektedir. Serbest bölgelerde eşitlik prensibi gözetilmekte ve yerli ile yabancı yatırımcıya eşit imkanlar verilmektedir.

İşletme

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu’nun 2.maddesi uyarınca “İşletici: Serbest bölgeyi işleten kamu kurum ve kuruluşunu, yerli ve yabancı gerçek veya tüzelkişileri,” ifade etmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere Cumhurbaşkanlığı kararı ile işletme izni yabancı firmalara verilebileceği gibi yerli firmalara da verilebilir.

Serbest bölgeler Uygulama yönetmeliğinin 24.maddesinde oldukça yeterli ve geniş bir tanım yapılarak kimlere işletmecisi denileceği belirtilmiştir.

“Bölge, Bakanlar Kurulu Kararına dayanılarak kurulan bir şirket tarafından "İşletme Sözleşmesi" çerçevesinde işletilebilir ya da Bakanlar Kurulu Kararına dayanılarak kurulan bir şirketle "Kuruluş ve İşletme Sözleşmesi" imzalanarak kurulabilir ve işletilebilir. Yukarıdaki fıkra da belirtilen hallerden; birinci durumda yapılan sözleşmeye "İşletme Sözleşmesi", yetki alan şirkete "Bölge İşleticisi"; ikinci durumda yapılan sözleşmeye "Kuruluş ve İşletme Sözleşmesi", yetki alan şirkete ise "Bölge Kurucu ve İşleticisi" -B.K.İ.- denilir.”

İşletme Ticaret Bakanlığı’na bağlı Dış Ticaret Müşterşarlığı tarafından bizzat işletilebileceği gibi yukarıdaki düzenleme ışığında işletilmesi yerli ya da yabancı işletmecilere de devredilebilir.

İşletici firma, Serbest Bölgenin yurtiçi ve yurtdışı tanıtımını yapar. Serbest bölgelerde faaliyet gösteren şirketlerini düzenli bir şekilde gerçekleştirmeleri için yardımcı olur, gözetim görevi yapar. Serbest bölgelerde gemi ve liman hizmetleri, yükleme, boşaltma, terminal, ardiye, taşıma, elektrik, su, gaz, akaryakıt, haberleşme, sağlık, itfaiye, çevre temizliği ve çevre düzenlemesi ve gerekli diğer hizmetler de işletici veya kurucu-işletici tarafından sağlanır.⁹

Ruhsat

Serbest bölgeler uygulama yönetmeliği uyarınca Serbest Bölgelerde, Yüksek Planlama Kurulu’nca (Y.P.K.) uygun görülecek her türlü sınai, ticari ve hizmetle ilgili faaliyetler yapılabilir. Ancak her isteyen de Serbest Bölgelerde faaliyette bulunamamaktadır. Serbest Bölgelerde yer edinmek, işletme kurmak, üretim yapmak, bankacılık faaliyeti üstlenmek veya direk dış ticaret yapabilmek için ruhsatlama sistemi getirilmiştir. Serbest Bölgeler Uygulama yönetmeliğinin 11.maddesi uyarınca bölgede faaliyette bulunmak isteyen gerçek veya tüzel

---

⁹ Bildik, s.37.

kişiler, “Faaliyet Ruhsatı” almak için Serbest Bölge Müdürlüğü’ne başvurmaları gerekmektedir. Kurulan her Serbest Bölgenin düzenini, giriş ve çıkışını kontrol eden Serbest Bölge Müdürlüğü bulunmaktadır. Başvurular bu müdürlüğü yapılmalıdır.

Ayrıca başvurular ciddiyetin arttırılması ve gerçekten istekli ve ciddi yatırımcı işletmecilerin başvurması için başvuru ücretine bağlanmıştır. Yönetmelik uyarınca Faaliyet Ruhsatı müracaat ücretinin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki Serbest Bölgeler Özel Hesabına yatırılmasıyla müracaat yapılmış olmaktadır. Müracaat yapıldıktan sonra başvuru incelenmekte, başvurunun olumlu sonuçlanması durumunda bu durum yazılı olarak bildirilmekte ve faaliyetini sürdüreceği işyerinin teminine yönelik olarak yapılacak sözleşmenin bir örneği ile gerekli diğer belgeleri Genel Müdürlüğe iletmesi için 30 günlük süre tanınmaktadır. Bu süre zarfında ruhsat sahibinin işletmeci ile sözleşme imzalaması ve işyerini kiralaması gerekmektedir.. Söz konusu belgelerin intikalini müteakip Genel Müdürlükçe “Faaliyet Ruhsatı” düzenlenmektedir.. Belgelerin süresi içerisinde gönderilmemesi halinde “Faaliyet Ruhsatı” alma hakkı kaybedilmektedir.

Başvurunun olumsuz sonuçlanması halinde ise “Ruhsat Başvuru Ücreti” iade edilmektedir. Böylece başvuran açısından herhangi bir hak kaybı yaşanmamaktadır.

Faaliyetin Durdurulması ve Ruhsat İptali

Yukarıda açıklandığı üzere ruhsat bu bölgede faaliyet göstermek isteyen yabancı ve yerli yatırımcılara verilmektedir. Bu bölgeler kullanıcılara yüksek miktarda kar getirme potansiyeli olan bölgelerdir. Yazının ileriki bölümlerinde açıklanacağı üzere kullanıcılara belli teşvikler, muafiyetler ve kolaylıklar sağlanmaktadır. Bu teşviklerden yararlanmak konusunda ilgililerin Serbest bölge kurallarına uymaları beklenmektedir. Belirlenen kurallara uyulmadığı takdirde bir takım yaptırımlar gündeme gelmektedir. Yönetmelikte belirtilen yaptırımlar 2 çeşittir. Bunlar ruhsat iptali ve faaliyetin durdurulması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle faaliyetin durdurulmasını gerektiren fiiller gösterilecek ardından ruhsat iptali sonucunu doğuran fiiller işlenecektir.

Faaliyet izninin iptalini gerektiren fiiller:

- 1) Yönetmelik hükümleri uyarınca verilmesi gereken belgeler ile Genel Müdürlük ve Bölge Müdürlüğünce istenilen bilgi ve belgelerin zamanında verilmemesi veya yanlış bilgi verilmesi,
- 2) Kullanıcı, yetkili temsilcisi veya görevlileri tarafından bölge tesis, araç-gereç ve ekipmanlarına, çevreye veya diğer kullanıcılara zarar verildiğinin tespit edilmesi ve Bölge Müdürlüğünce yapılan uyarıya rağmen bu durumun düzeltilmemesi ve/veya zararın tazmin edilmemesi,
- 3) Kullanıcının İşletici veya B.K.İ. ile Bölge İşleticiliği Ruhsatı kapsamında yaptığı kira ve/veya satış sözleşmesi hükümlerine uymadığının tespit edilmesi,
- 4) Yazılı talimatlara uyulmadığının veya bölge düzenini bozucu davranışlarda bulunduğu tespit edilmesi,

5) *Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formunda beyan ve taahhüt edilen hususlarda meydana gelen değişikliklerin bildirilmemesi.* ¹⁰

Yukarıda açıklanan maddelere aykırı fiiller faaliyet izninin iptali ile sonuçlanmakta ancak ilgililer tarafından hatanın düzeltilmesi halinde faaliyete geri döndürülme sağlanabilmektedir. Faaliyet Ruhsat belgesinin iptalinde ise daha ciddi yaptırımlar gündeme gelmektedir. Faaliyet ruhsat izninin iptalini gerektiren fiiller aşağıdaki gibidir:

1) *Mücbir sebep halleri hariç 3 yıl süreyle hiçbir faaliyette bulunulmadığının Bölge Müdürlüğüne tutanakla tespit edilmesi,*

2) *Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formunda beyan ve taahhüt edilen hususlara uyulmaması veya beyan edilen hususların gerçek dışı olduğunun sonradan yapılan inceleme ve denetimler sonucu tespit edilmesi,*

3) *Serbest bölgede faaliyette bulunulmasının kamu yararı, kamu düzeni ve/veya kamu güvenliğine aykırı olduğuna dair bulgu ve bilgiye erişilmesi,*

4) *Kanun, yönetmelik, tebliğ ve genelge hükümlerine uyulmadığının tespit edilmesi.*

Aşağıda belirtilen hallerde Faaliyet Ruhsatı hiçbir uyarıya gerek kalmaksızın Genel Müdürlükçe iptal edilir ve Serbest Bölge Gümrük İdaresi konu hakkında bilgilendirilir.

1) *Mevzuata aykırı olarak bölgeye mal getirildiğinin, bölgeden mal çıkarıldığının tespitini müteakip veya re'sen yapılacak stok sayımında Bölge Müdürlüğü kayıtları ile Kullanıcının mevcut stokları arasında, mal kalemi bazında miktarı % 5'ten fazla sebebi açıklanamayan eksiklik veya fazlalığın tespiti,*

2) *Bölge dışındaki faaliyetler nedeniyle elde edilen kazanç ve iratların, bölgede elde edilmiş kazanç ve iratlar gibi gösterilerek muhasebe kayıtlarının birleştirilmesi ve/veya bu amaçla sahte veya muhteviyatı yanıltıcı belge kullanılması suretiyle vergi kaçırıldığının belirlenmesi,*

3) *(b) bendinde belirtilen işlemin tekrarı.*¹¹

Yukarıda belirtildiği üzere Serbest bölgelerden çıkan ve giren mallar sıkı denetimden geçirilmektedir. Buraya gelen mallar herhangi bir gümrük işlemine tabi tutulmadığından fiyatları yurtiçindeki mallara göre daha ucuz olabilmektedir. Bu durumda kullanıcılar kaçak yollardan serbest bölge mallarını yurtiçine sokmakta böylece kazanç elde etmektedirler. Serbest bölgelerin temel işlevi ihracatın geliştirilmesi, rekabetçi piyasalara girişin sağlanması ve rekabet gücünün artırılması olduğu düşünüldüğünde bu tür fiillerin ruhsat iptalini gerektiren fiiller olduğu konusunda duraksamaya yer bulunmamaktadır.

Bölgenin Denetimi ve Hizmetler

Serbest bölgelerdeki faaliyetlerin denetlenmesi ve işleyişin gözlenmesi amacıyla 2 adet kurum oluşturulmuştur. Bu kurumlardan ilki genel işleyişten sorumlu olan Serbest Bölgeler

¹⁰ https://ticaret.gov.tr/data/5b9b96d413b8761cc09f9c28/seb_yonetmelik.pdf /Serbest bölgeler uygulama yönetmeliği md.14/1/a

¹¹ https://ticaret.gov.tr/data/5b9b96d413b8761cc09f9c28/seb_yonetmelik.pdf Serbest bölgeler uygulama yönetmeliği md.14/1/c

Koordinasyon Kuruludur. Bu kurulun işleyişi ve kuruluşu yönetmelikte ve kanunda açıkça gösterilmiştir. Bir diğer kurum ise Serbest bölge müdürlükleridir. Her serbest bölgede denetimin sağlanması için serbest bölge müdürlükleri oluşturulmuştur. Örneğin Avrupa Serbest bölgesinden sorumlu olmak üzere Avrupa Serbest Bölge Müdürlüğü kurulmuştur. Serbest bölge müdürlüklerinin görevleri kanunda şu şekilde sayılmıştır:

Serbest Bölge Müdürlüklerinin görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Bölge arazisinin kullanımı, yapı ve tesislerin projelendirilmesi, kurulması ve kullanılmasyla ilgili bütün ruhsatları vermek,*
- b) Serbest Bölge gelirlerinin özel hesaba yatırılmasını temin etmek, bu amaçla bankalar nezdinde hesaplar açmak ve buna ilişkin diğer işlemleri gerçekleştirmek,*
- c) Bölgede gümrük, güvenlik, çalışma, sosyal güvenlik, liman, haberleşme ve sağlık hizmetleri gibi konularda kamuyu ilgilendiren görevlerin yerine getirilmesi için koordinasyonu temin etmek,*
- d) İşletici veya Bölge Kurucu-İşleticisi ile akdedilen işletme veya kuruluş ve işletme sözleşmesi ile İşletici veya Bölge Kurucu-İşleticisi ve kullanıcılar, kamu ve özel kuruluşlar arasında yapılan sözleşmelerin hükümleri uyarınca yürütülen işleri gözetmek ve denetlemek,*
- e) İşletici veya Bölge Kurucu-İşleticisi tarafından hazırlanan hizmet, kira ve/veya satış tarifelerinin düzenlenmesini temin etmek,*
- f) Giriş izin belgeleri ile özel izin belgelerini vermek,*
- g) Faaliyet ruhsatı müracaatı uygun görülen kişilerin yapmış olduğu kira ve satış sözleşmelerini onaylamak,*
- h) Bölge faaliyetlerini değerlendirmek ve yıl içindeki faaliyetlerin sonuçlarını yıllık faaliyet ve hesap raporlarını özel hesap gelirlerini gösterir tablolar hazırlayarak ekleri ile beraber gerekli açıklamaları yaparak Genel Müdürlüğe bildirmek,*
- i) Faaliyet ruhsatı iptal edilen veya süresi sona eren firmaların iş yerlerinde bulunan demirbaş ve ticari emtianın Yönetmelikle belirlenen sürede bölge dışına çıkarılmasını sağlamak,¹²*

AVANTAJLARI

Buraya kadar Serbest bölge uygulamalarından ve idari bir takım düzenlemelerden bahsettik. Ancak konunun tamamı ile anlaşılabilmesi için şu soruya yanıt verilmesi gerekmektedir: Serbest bölgeler tam olarak ne işe yarar? Faydaları nelerdir?

Serbest bölgeler, Türkiye Gümrük Bölgesinin parçaları olmakla beraber; yer ve sınırları Cumhurbaşkanınca belirlenmiş, serbest dolaşımda olmayan eşyanın herhangi bir gümrük rejimine tabi tutulmaksızın ve serbest dolaşıma sokulmaksızın, gümrük mevzuatında öngörülen haller dışında kullanılmamak ya da tüketilmemek kaydıyla konulduğu, ithalat vergileri ile ticaret politikası önlemlerinin ve kambiyo mevzuatının uygulanması bakımından Türkiye

¹² https://ticaret.gov.tr/data/5b9b96d413b8761cc09f9c28/seb_yonetmelik.pdf Serbest bölge uygulama yönetmeliği md.5/2

Gümrük Bölgesi dışında olduğu kabul edilen ve serbest dolaşımdaki eşyanın bir serbest bölgeye konulması nedeniyle normal olarak eşyanın ihracına bağlı olanaklardan yararlandığı yerlerdir.

13

Serbest bölgelere yurtiçinden giden mallar ihracat rejimine tabi tutulmaktadır. Aynı yurtdışına ihraç ediliyormuşçasına muameleye tabi tutulmakta ve ayrıca ihracat teşviklerinden de yararlanabilmektedir. Serbest bölgelere yurtdışından gelen mallar ise ithal edilmiş sayılmamakta, yurtiçine girmediği sürece herhangi bir gümrük vergisi alınmamaktadır. Ayrıca serbest bölgelerden transit mal geçişi de mümkündür. Örneğin, Çin'den gelen bir mal Türkiye'de bulunan Mersin Serbest Bölgesine gelebilir. Oradan da Almanya'ya ihraç edilebilir. Bu durumda Türkiye'de herhangi bir gümrük vergisi ödeme yükümlülüğü doğmamaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, serbest bölgeler arası gerçekleştirilen ticaretlerde de ne ihracat ne de ithalat rejimi uygulanmamaktadır. Örneğin Antalya Serbest Bölgesi'nde üretilen bir mal Almanya'da bulunan Hamburg Serbest bölgesine gönderildiğinde herhangi bir gümrük vergisi ödenmemektedir.

Ödemeler

Serbest bölgelerde yapılan işlemler istisnalar dışında döviz ile yapılır. Bu durum Serbest Bölgeler Kanununun 9.maddesinde şöyle ifade edilmiştir.: *“Serbest bölgelerdeki faaliyetlerle ilgili her türlü ödemeler dövizle yapılır. Cumhurbaşkanı ödemelerin Türk Lirası olarak yapılmasına da karar verebilir.”*

Bu düzenlemenin amacı bölgede faaliyet gösteren işletmelerin dövizle işlem yapmasının önünü açmak böylece enflasyon riskinden korumak ve uluslararası ticarete kabul gören para birimlerinin kullanımını yasallaştırmaktır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki döviz cinsinden ödemeler konusunda son zamanlarda getirilen bir değişiklik bulunmaktadır. 12 Eylül 2018 tarihli Cumhurbaşkanı Kararı ile Türkiye'de yerleşik gerçek ve tüzel kişilerin kendi aralarında döviz cinsinden veya dövize endekli olarak yapabilecekleri işlemlere kısıtlamalar getirilmiştir. Bu kısıtlamaların uygulanabilmesi için ise sözleşme konusunun Türkiye'de bulunan menkul ve gayrimenkullerin alım satımı, taşıt ve finansal kiralama, leasing, Türkiye'de bulunan her türlü menkul ve gayrimenkullerin kiralanmasına ilişkin olması veya söz konusu sözleşmenin iş, hizmet veya eser sözleşmesi niteliğinde olması gerekmektedir. Ayrıca sözleşme taraflarının Türkiye'de yerleşik gerçek veya tüzel kişiler olması gerekmektedir. Bu durumda akıllara şu soru gelmektedir. Serbest bölgelerde faaliyet gösteren Türkiye'de yerleşik gerçek ve tüzel kişiler bu düzenlemenin kapsamında olacak mıdır?

Cevap hayırdır. Çünkü Hazine Bakanlığı tarafından çıkarılan tebliğ¹⁴ ile serbest bölgelerde yapılacak, iş sözleşmeleri dâhil olmak üzere menkul, gayrimenkul kiralama ile satış sözleşmelerinde döviz kullanımının serbest olduğu belirtilmiştir.

Vergilerden Muafiyet

Üretim konulu Faaliyet Ruhsatı kapsamında faaliyet gösteren serbest bölge kullanıcılarının imal ettikleri ürünlerin satışından elde ettikleri kazançları, Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşeceği yılın vergileme dönemi sonuna kadar Gelir veya Kurumlar Vergisinden istisnadır.¹⁵

¹³ Serbest Bölge Kanunu, md.6

¹⁴ 16.11.2018 tarihli 30597 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2008-32/34)'De Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Tebliğ No: 2018-32/52)

¹⁵ <https://ticaret.gov.tr/data/5b9b666013b8761cc09f9bad/Avantajlar.pdf>

Üretim faaliyetinde bulunan serbest bölge kullanıcılarının, serbest bölgelerde gerçekleştirilen faaliyetlerle ilgili olarak yapılan işlemleri ve düzenlenen kâğıtları damga vergisi ve harçlardan müstesnadır.¹⁶

İş Yeri Süresi

Serbest bölgelerde faaliyette bulunacak firmalarla uzun süreli kira sözleşmeleri yapılmaktadır. Böylece firmalar işyerlerini boşaltmak zorunda kalma korkusu yaşamaksızın üretimlerine ve ticari faaliyetlerine devam edebilmektedir. Ticaret Bakanlığı, işyeri ruhsatı verilmesi süresinde bir takım sınıflandırmalara gitmiştir. Üretici, yatırımcı ve direkt kullanıcı firmalar arasında ayırım yapılmıştır. Örneğin hazır işyeri kiralayan direkt kullanıcı firmalar için 15 yıllık sözleşmeler öngörülmüşken üretici ve yatırımcı firmalar için 45 yıla kadar işyerinin kiralanması mümkün kılınmıştır. Ayrıca yatırımcı kullanıcılara hazineye ait taşınmazların 49 yıllığına irtifak hakkı ile kiraya verilme imkânı da getirilmiştir.

Para Transferi

Serbest bölgelerde elde edilen gelirler hiçbir izne tabi olmadan aktarılabilir. Gerek yurtiçine gerekse yurtdışına para aktarımı böylece serbest bırakılmıştır. Para transferinin önüne geçilmesi zaten serbest bölgelerin prensipleri ile örtüşmezdi. Nitekim serbest bölgeler hem yabancı hem de yerli yatırımcının serbestçe dışarıdan ürün getirebilmesini ve kendi ürünlerini de yurtdışında satabilmesini kolaylaştırmaktadır. Edinilen karların serbestçe aktarılması ise bunun doğal sonucudur.

Eşitlik Prensibi

Eşitlik prensibi yukarıda değinilmişti. Bir daha burada da anlatmayı uygun görüyoruz. Eşitlik prensibi, yerli veya yabancı yatırımcı olmasına bakılmaksızın kullanıcıların eşit muameleye tabi tutulmasını, teşvik ve avantajlardan eşit olarak yararlanmasını sağlayan ilkedir.

Bürokratik Engeller

Serbest bölgelerde bürokratik engeller en aza indirgenmiş olup, serbest bölge işletmeleri de işletmeciler firmalara verilmiştir. Böylece firmaların devlet ile münasebetleri en aza indirgenmiştir. Bunun avantajı ticaret üzerinde devlet baskısının engellenmiş olmasıdır. Serbest bölgelerde ticaret her türlü bürokrasiden ve baskıdan uzak yapılabilmektedir.

Yabancı Personel

Serbest bölgelerde yabancı personel çalıştırmak da serbest kılınmıştır. Yabancı personellerden işçi ihtiyacı giderilebileceği gibi sekreteryaya, danışman vs. işler konusunda da yardım alınabilir. Ancak burada belirtmekte yarar var ki her ne kadar serbest bölgeler ülkenin ekonomik olarak dışında sayılsa da İş Hukuku ve sigorta mevzuatı açısından Türk mevzuatı uygulanır. Yani işçi-işveren uyumsuzluklarında uygulanacak hukuk yine Türk hukukudur.

---

¹⁶ <https://ticaret.gov.tr/data/5b9b666013b8761cc09f9bad/Avantajlar.pdf>

İSTATİSTİKLER

Ülkemizde çok sayıda serbest bölge kurulmuş olmakla birlikte bu bölgeler üzerinden gerçekleşen ticaretin ne boyutta olduğu, bu bölgelerin amaca hizmet etmediği yönünden önem kazanmaktadır.

Tablo 2

SERBEST BÖLGELER İTİBARIYLA YILLIK TİCARET HACİMLERİ (1.000 ABD \$)
ANNUAL TRADE VOLUME OF FREE ZONES (US \$ 1.000)

BÖLGELER	ZONES	2014	% 2015-2014	2015	% 2016-2015	2016	% 2017-2016	2017
İstanbul Endüstri ve Ticaret	<i>Istanbul Industry & Trade</i>	3.327.829	-11,67	2.939.480	-5,82	2.768.535	11,85	3.096.670
Ege	<i>Aegean</i>	4.293.268	-9,65	3.878.767	5,07	4.075.581	6,18	4.327.519
İstanbul Atatürk Havalimanı	<i>Istanbul Atatürk Airport</i>	1.518.438	-16,29	1.271.014	-13,73	1.096.455	3,57	1.135.613
Mersin	<i>Mersin</i>	3.509.193	-3,42	3.389.099	-15,72	2.856.284	2,77	2.935.266
İstanbul Trakya	<i>Istanbul Thrace</i>	1.633.496	-19,14	1.320.836	-15,08	1.121.674	12,74	1.264.534
Bursa	<i>Bursa</i>	1.934.424	-9,70	1.746.803	5,08	1.835.456	-3,78	1.766.078
Avrupa	<i>Europe</i>	2.447.756	-4,45	2.338.770	-15,67	1.972.380	2,93	2.030.141
Antalya	<i>Antalya</i>	833.450	-18,11	682.537	-3,07	661.597	9,25	722.791
Kocaeli	<i>Kocaeli</i>	700.819	-40,11	419.707	14,90	482.237	21,59	586.335
Kayseri	<i>Kayseri</i>	806.459	-8,54	737.563	2,03	752.559	13,39	853.353
İzmir	<i>İzmir</i>	319.987	-24,16	242.664	-13,95	208.802	68,34	351.495
Samsun	<i>Samsun</i>	111.085	8,85	120.920	-33,10	80.897	1,15	81.829
Adana-Yumurtalık	<i>Adana-Yumurtalık</i>	515.598	10,60	570.263	5,65	602.455	35,20	814.514
Gaziantep	<i>Gaziantep</i>	134.455	-35,82	86.296	-19,38	69.575	-52,22	33.245
TÜBİTAK-MAM Tek.	<i>TUBITAK-MAM TECH.</i>	174.486	-56,41	76.052	-16,14	63.774	2,92	65.638
Trabzon	<i>Trabzon</i>	46.569	706,75	375.695	-2,62	365.860	-21,93	285.619
Denizli	<i>Denizli</i>	121.408	-49,75	61.012	-70,79	17.821	51,65	27.025
Rize	<i>Rize</i>	3.522	-9,56	3.185	-64,33	1.136	-19,24	918
TOPLAM	TOTAL	22.432.242	-9,68	20.260.661	-6,06	19.033.079	7,07	20.378.584

Tablodan görüleceği üzere 2014 ve 2015 yıllarında sürekli olarak azalmakta olan ticaret hacmi 2016 yılından sonra kısmi bir düzelme eğilimine girmiştir. 391 milyar 250 milyon dolar olan 2017 dış ticaret hacmi düşünüldüğünde 20 milyar dolarlık hacim¹⁷ ile Serbest bölgeler dış ticaretimizin %5 lik bir kısmını teşkil etmektedir. 2005 verilerinde %10 olan serbest bölgelerin payı %5 e düşmüştür.

SONUÇ :

Sonuç olarak serbest bölgeler Serbest bölgeler ülkemizin dış ticaretinin geliştirilmesi ve yabancı para akışının artırılması için devlet eliyle kurulmuş, esas itibari ile ticari, sinai ve iktisadi alanlarda faaliyet gösterilmesinin amaçlandığı bölgelerdir. Bu bölgelerde ülkenin geri kalanına kıyasla ihracat ve üretim yapılması konusunda daha geniş teşvikler sunulmakta ve ülkemizin ticari faaliyetlerinin artırılması amaçlanmaktadır. Serbest bölgeler işletmecileri ciddi anlamda teşvikler ve avantajlar sunmakta dış ticaret özendirilmektedir. Dengeli ve yerinde kullanıldığında serbest bölgeler aracılığı ile üretimin ihracata yönelik olması ve döviz girdisinin artırılması sağlanabilir. Ayrıca ucuz işgücü ve vergisel kolaylıklar sayesinde rekabetçi piyasalarda Türk ürünleri de yerini alabilir. Ancak bu bölgelerin kontrollerinin de sıkı yapılması gerekmektedir. Genel itibari ile bakıldığında serbest bölgeler ile serbest bölge olmayan bölgeler arasında fiziki engellerin net olmadığı görülebilir. Durum böyle olunca denetimlerin sıkı yapılması gerekmektedir. Dış ticaretin gelişmesi amacıyla oluşturulan serbest bölgelerin kontrolü sıkı yapılmadığı takdirde ülke içine vergisiz mal sokmanın kısa yolu olması mümkün

¹⁷ <https://ticaret.gov.tr/istatistikler/dis-ticaret-istatistikleri>

olabilir. Böylece ülkemiz ciddi maddi sıkıntılarla yüzleşmek zorunda kalabilir. Vergisel kayıptan kaynaklanan kamu zararı doğabilir.

Serbest bölgelerin ülkemiz ekonomisindeki yeri oldukça önemlidir. Kullanıcılara gerekli teşvik, imkân ve muafiyetlerin sağlandığı bu alanlar doğru kullanıldığı takdirde ülkemizin kalkınmasına büyük faydalar sağlama potansiyeline sahiptir.

KAYNAKÇA

- Alpar, Cem. **Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölgeler**, Dost Yayınevi, Ankara: 1985.
- Bildik, Akın. “Türkiye’de Serbest Bölge Uygulamaları Ve Mali Teşvikler,” Yüksek lisans tezi, 2006.
- Bolur, Sonnar. **Serbest Bölgeler – Genel Bir Değerlendirme**, TBMM Kütüphane Dokümantasyon ve Tercüme Md. Yay:7, TBMM Basımevi, Ankara:1984.
- Kocaman, Berna. **Serbest Bölgeler**, Özgü Yayıncılık, Ankara: 1991.

Kamu Kurumları Web Sayfaları

- <https://ticaret.gov.tr/data/5b9b666013b8761cc09f9bad/Avantajlar.pdf>
- <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3218.pdf>
- https://ticaret.gov.tr/data/5b9b96d413b8761cc09f9c28/seb_yonetmelik.pdf
- https://ticaret.gov.tr/data/5b9b976213b8761cc09f9c34/Faaliyet_Ruhsati_Muracaat_Formu-2019.pdf
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/09/20180913-7.pdf>
- <https://ticaret.gov.tr/istatistikler/dis-ticaret-istatistikleri>